

METODICKÉ OTÁZKY PRÁCE S PRAMEŇMI

Marxisticko-leninskú filozofiu si hlboko a tvorivo osvojujeme štúdiom základných diel K. Marxa, F. Engelsa, V. I. Lenina a dokumentov strany. Štúdium pôvodných prameňov filozofickej vedy je najdôležitejšou súčasťou *samostatnej* prípravy študentov. Veľký význam má samostatná práca študentov, organizovaná katedrou filozofie, rozpracúvanie metodických spôsobov a postupov tvorivého štúdia prác klasikov filozofickej vedy.

Metodické požiadavky pri štúdiu pôvodných prameňov sú teraz pre študentov mimoriadne dôležité, pretože po prvé súčasné učebné plány z filozofie sa orientujú na seminárne cvičenia z dialektického a historického materializmu nie priamo z prác, ako to bolo predtým, ale z problémov. V dôsledku toho niektorí študenti menej využívajú v príprave na semináre pôvodné pramene a dávajú prednosť pomôckam alebo brožúram, kde sú diela transponované.

Po druhé, štúdium filozofie študentov druhých ročníkov, ktorí sa spravidla ešte neoboznámili so špeciálnymi teoretickými disciplínami, si vyžaduje osobitne rozvíjať a fixovať metodické prostriedky a postupy, ktoré umožňujú hlboké štúdium a osvojovanie si základných diel klasikov vedy.

Po tretie, pozitívne pokusy o metodickú *systematizáciu* teoretických téz jednotlivých prác a článkov uľahčujú orientáciu v materiáli, hľadanie potrebných téz, umožňujú zvyšovať logickú, metodologickú kultúru myslenia študentov, zväčšujú samostatnosť a tvorivosť, schopnosť klásť otázky, nachádzať na ne odpovede, dôkazy atď. Rozpracovanie a aplikácia metodických požiadaviek, ktoré urobili pre štúdium prác, je doplnkovou rezervou na aktivizáciu samostatnej práce študentov.

Študenti na prvom cvičení dostávajú *uzorový* metodický plán štúdia jednotlivých prác. Tento plán sa potom aplikuje na konkrétnom príklade, t. j. každá požiadavka plánu sa ilustruje na nejakej práci, určenej v zozname povinných prameňov. Plán slúži len ako príklad, orientácia, pretože nie všetky jeho požiadavky sa môžu ihneď nastudovať a realizovať. Jednotlivé body tohto plánu si napr. — pokiaľ ide o význam prác v boji proti idealizmu, metafyzike a pod. — vyžadujú doplňujúce materiály a úvahy. Poradie analyzovania jednotlivých bodov plánu sa môže meniť, môžu sa určiť nové doplňujúce otázky z pôvodných prameňov. Plán sa môže mnoho ráz zmeniť a „prispôsobiť“ obsahu práce.

Plán zahŕňa nasledujúce otázky z prác, na ktoré musí dať každý študent odpoveď:

1. Historické predpoklady, situácia, podmienky, v akých práca, článok vyšli:

- a) ekonomické;
- b) politické;
- c) ideologické.

Príčiny a podnety pre napísanie práce, článku. Konkrétne-historický prístup k práci a jej problémom. Tvorivý a bojovný stranícky charakter prameňov.

2. Základné ciele, úlohy práce (praktické, teoretické) a metodika bádania u autora v danej práci. Všeobecné a špecifické metódy bádania v diele a ich vzájomná spätosť. Aké sú celkové metodické základy práce.

3. Základné problémy, otázky, tézy, ktoré autor v práci, článku nastolil: a) spôsob nastolenia problémov, otázok; b) podstata týchto problémov, otázok; c) ich objektívny obsah; d) gnozeologická stránka problémov, otázok.

4. Teoretický rozbor týchto problémov, otázok, téz: a) základné stránky, aspekty skúmania, Konfrontácia „stanovísk“; b) dve koncepcie skúmania — dialektickomaterialistická a metafyzickoidealistická. V permanentnom boji s nevedeckými koncepciami sa odhaľuje predmet skúmania.

5. Argumentácia, dokázateľnosť pravdivosti marxisticko-leninskej koncepcie, problémov, otázok, téz. Dôkazy sú rozmanité a mnohostranné: a) faktické; b) experimentálne; c) historické; d) logické; e) porovnávacie atď.

6. Význam, úloha práce, state, problémov, otázok, téz: a) pre prax; b) pre vedu; c) pre boj proti minulému a súčasnému idealizmu, metafyzike; d) pre všestrannú vedúcu činnosť komunistickej strany.

Tento metodický plán sa pomerne ľahko používa pri štúdiu menších článkov alebo prác klasikov, ako napr. Marxove *Tézy o Feuerbachovi*, Engelsova práca *Ludwig Feuerbach a rozklad nemeckej klasickej filozofie*, Leninove diela *Karol Marx, Tri zdroje a tri súčasť marxizmu*, *O význame bojového materializmu* a iné.

Avšak pri štúdiu veľkých prác, ako napr. *Anti-Dühring*, *Materializmus a empiriokriticizmus*, *Štát a revolúcia*, môže sa tento plán použiť tak pre celú prácu, ako aj pri analýze jednotlivých kapitol, istej časti práce, ktoréhokoľvek osobitného problému. Napr. problém pravdy v práci V. I. Lenina *Materializmus a empiriokriticizmus* sa môže osobitne skúmať podľa 2., 3., 4., 5. a 6. bodu daného metodického plánu.

Pre mnohých študentov druhých ročníkov sa naštudovanie a využívanie týchto metodických rád spája so značnými ťažkosťami. Jedna spočíva v tom, že na mnohé otázky nemožno odpovedať po prečítaní len samej práce. Napr. historická situácia, v ktorej práca vznikla, nemôže sa zvyčajne dôkladne určiť priamo z prameňa, pretože autori si v ňom spravidla nestavajú takú úlohu a sústreďujú pozornosť na teoretické problémy. Preto si treba pre preskúmanie tohto a iných problémov vziať na pomoc príslušné časti takej učebnej pomôcky, ako *Stručné dejiny filozofie* zredigované M. T. Jovčukom, T. I. Ojzermanom, I. J. Sčipanovom z r. 1971 (druhé vydanie). Pre študentov humanitných fakúlt by sa mohli odporúčať príslušné časti šesťdielných *Dejín filozofie*. Pri štúdiu pôvodných prameňov možno používať aj iné pomôcky, ktoré rozoberajú obsah jednotlivých prác. Konkrétne existujú také práce, ako Rozentajova *Dialektika v Kapitále K. Marxa*, práca B. M. Kedrova *Ako študovať prácu V. I. Lenina Materializmus a empiriokriticizmus*, mnoho pomôcok na štúdiu práce F. Engelsa *Anti-Dühring*, Leninových *Filozofických zošitov* a i.

Aby sa mohla skúmať otázka významu pôvodného prameňa a problémov, ktoré obsahuje (posledný bod metodického plánu), treba venovať pozornosť materiálom z dejín KSSZ. Konkrétne treba pri štúdiu práce V. I. Lenina *Materializmus a empiriokriticizmus* a iných prameňov prečítať príslušné časti *Dejín KSSZ*.

Avšak najväčšiu ťažkosť má študent so získaním schopnosti nedogmaticky, ale tvorivo myslieť, *samostatne vedecky* preskúmať základný obsah pôvodného prameňa, naučiť sa teoreticky a logicky analyzovať prácu, jej tézy. Existujú pravidlá teoretickej analýzy a syntézy, ktoré sa môžu študenti naučiť. Jedným z nich je napr. excerpovanie *hlavných myšlienok*, pojmov, téz. Pri každej práci je dôležité nájsť, zapamätať si, *objaviť základné myšlienky*, pojmy, tézy, ďalej sledovať a vystihnúť *postupnosť* hlavných ideí, ich súvislosť, pohyb, podmienený rozvoj objektu, poznatky o ňom, úlohy všestranného výskumu s praktickými, triednymi, spoločenskými, vedeckými, kritickými a inými cieľmi.

Netreba sa snažiť o mechanické zapamätanie si kapitol, podkapitol, strán a toho, čo je v nich napísané. Žiaľ, niektorí učitelia nepostupujú správne, keď z pôvodných prameňov dávajú študentom otázky takého druhu: „Čo hovorí F. Engels v XIII. kapitole práce *Anti-Dühring*?“, alebo „O čom sa hovorí v VI. kapitole práce V. I. Lenina *Materializmus a empiriokriticizmus*?“ Lepšie je formulovať otázky z pôvodného prameňa problémov. Pochopiteľne, štruktúru práce pôvodného prameňa treba poznať, naštudovať, pretože hrá veľkú úlohu pri teoretickom výklade. Je dôležité preštudovať si systém výkladu, vidieť súvislosť a závislosť problémov, osvojiť si metodologickú podstatu filozofického diela.

Nemožno sa báť ťažkostí pri štúdiu pôvodných prameňov, nemožno ľutovať svoj čas ani úsilie. Je jasné, že dielo sa nemá prečítať len zbežne, ale sústredene *niekoľko ráz*, aby sa dal naštudovať jeho obsah. Sú známe príklady veľkej húževnatosti a vytrvalosti revolucionárov pri štúdiu diel K. Marxa, F. Engelsa, V. I. Lenina. János Kádár pri spomienke na svoje mladé revolučné roky uviedol, že prečítal Engelsovo dielo *Anti-Dühring* 19 ráz, aby si podrobne osvojil jeho obsah. V. I. Lenin upozorňoval poslucháčov Komunistickej univerzity J. M. Sverdlova: „... a hoci niektorého azda odrazu zastraší ťažký výklad, musím opätovne upozorniť, že to nemusí nikoho znepokojovať. Čo nepochopíte po prvom prečítaní, stane sa pochopiteľným pri opätovnom prečítaní...“¹

Ak sa *dôkladne* skúma každá téza diela, nemôže viesť štúdium pôvodných prameňov k čirej citátománii. Ba čo viac, základné pojmy, definície pojmov si treba veľmi *presne* zapamätať. Je napr. nevyhnutné *presne* poznať, ako F. Engels nastolil základnú otázku filozofie v práci *Ludwig Feuerbach a rozklad nemeckej klasickej filozofie*, ako V. I. Lenin definoval hmotu v knihe *Materializmus a empiriokriticizmus*, ako definoval pravdy, pocity, zákony atď.

Žiaľ, v bádateľskej a študijnej literatúre sa napr. základná otázka filozofie formuluje ako otázka vzťahu bytia a myslenia, prírody a ducha, hmoty a poznania. Nepresnosť tu spočíva v tom, že sa stierajú protiklady, akoby sa bytie *rovnako* vzťahovalo na myslenie ako myslenie na bytie atď. Fakticky základná otázka filozofie spočíva vo vzťahu myslenia *k* bytiu, ducha *k* prírode, poznania *k* hmote. Práve preto existujú *dve*, a nie tri, štyri, päť stránok *základnej* otázky filozofie. Presnosť zapamätania si marxisticko-leninských téz chráni pred subjektívnymi omylmi, „liberálnosťou“, ktorá často hraničí s metafyzikou a idealizmom. Presnosť vo filozofickej vede nemožno vydávať za „čistý“ dogmatizmus, holú citátomániu atď. *Ani jedna* vedecká disciplína sa nezaobíde bez presných, fixovaných pojmov zákonov, axióm, teozém, téz a formulácií, ktoré ich vyjadrujú atď. Prirodzene, treba upustiť od mechanického biflovania definícií, téz, ich bezmyšlienkovitého reprodukovania, odtrhnutosti od spoločenských a praktických potrieb, ich premeny na univerzálny „kľúč“ pre všetky prípady teoretizovania. Je jasné, že taký subjektivistický dogmatizmus škodí formovaniu tvorivého marxistického myslenia.

Metodické otázky štúdia pôvodných prameňov sú veľmi rozmanité a rozvíjajúca sa nová vedecká disciplína — metodika štúdia marxisticko-leninskej filozofie — je povolaná na to, aby voššobecňovala praktické skúsenosti práce študentov a učiteľov, našla a využila *nové* rezervy intenzifikácie procesu formovania dialektickomaterialistického svetového názoru.²

I. M. Šuškov

¹ LENIN, V. I.: Spisy, 29. zv., str. 416—417.

² O tejto otázke pozri taktiež „Osnovy metodiki prepodavaniya filosofii“, vyd. Vyssaja škola, Moskva 1971, kapitola XVI.; Osnovnyje napravlenija raboty kafedr filosofii, vyd. Vyssaja škola, Moskva 1969; článok L. M. Slavina a ďalšie.